

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.03.076>
УДК 340.132.6:352:342.7-054.73

Дмитро СЕЛІХОВ, д-р юрид. наук, проф.,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна
 orcid.org/0000-0002-2109-9172

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, органи місцевого самоврядування, захист прав, повноваження, юридичний статус, проблеми та перспективи, діяльність органів місцевого самоврядування, фінансування, координація.

Проаналізовано роль органів місцевого самоврядування в Україні у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Докладно розглянуто теоретичні основи правового статусу ВПО, законодавчу базу України щодо захисту їхніх прав, повноваження і практичний досвід діяльності місцевих органів у цій сфері. Виявлено проблеми, з якими стикаються органи місцевого самоврядування у забезпеченні прав ВПО: недостатнє фінансування, бюрократичні перепони, недостатня координація між різними рівнями влади. Запропоновано конкретні шляхи вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, включно зі збільшенням фінансування, спрощенням адміністративних процедур, підвищенням кваліфікації працівників та використанням інноваційних технологій. Досліджено не лише проблеми, але й перспективи вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав ВПО. У висновках зроблено акцент на необхідності подальшого вдосконалення механізмів підтримки ВПО з боку органів місцевого самоврядування.

Вступ. Нині Україна стикається з тривалою російсько-українською війною, політичною та економічною нестабільністю, тож проблема внутрішнього переміщення осіб набула особливої актуальності. Внутрішньо переміщені особи (ВПО), які змушені залишити свої домівки через небезпеку для життя, потребують особливого захисту та підтримки від держави. У цьому контексті важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування (ОМС), оскільки саме на місцевому рівні здійснюється безпосереднє забезпечення прав і свобод ВПО, їх соціальна адаптація та інтеграція у нові громади.

Правовий статус ВПО в Україні визначено комплексом національних і міжнародних нормативно-правових актів, які гарантують їм основні права та свободи, включно з правом на житло, медичну допомогу, соціальні послуги, освіту і захист від дискримінації. Законодавча база України, зокрема Конституція України, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також

Цитування: Селіхов С. Роль органів місцевого самоврядування України у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аналіз. *Економіка та право*. 2024. № 3. С. 76–84. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.03.076>

ряд постанов Кабінету Міністрів України регламентують права ВПО та обов'язки державних органів щодо їх захисту. Однак не завжди ці нормативно-правові акти ефективно реалізують на практиці, що створює додаткові виклики для ОМС.

ОМС як найближчі до громадян інституції влади мають широкий спектр повноважень та обов'язків у сфері захисту прав ВПО. Вони відповідають за надання тимчасового житла, соціальних послуг, медичної допомоги, освітніх послуг, а також за сприяння інтеграції ВПО у місцеві громади. Успішна реалізація цих завдань вимагає не тільки достатнього фінансування та ресурсів, але й ефективної координації між різними рівнями влади та співпраці з неурядовими організаціями і міжнародними партнерами. Практичний досвід ОМС в Україні показує різні підходи до вирішення проблем ВПО. Наприклад, у великих містах, зокрема в Києві та Львові, функціонують спеціальні центри допомоги ВПО, які надають консультації, сприяють працевлаштуванню та реалізують програми соціальної адаптації. На сході України, де ситуація особливо складна через близькість до зони бойових дій, ОМС активно співпрацюють із міжнародними організаціями для надання гуманітарної допомоги та забезпечення базових потреб ВПО.

Попри певні успіхи, ОМС стикаються з численними проблемами: недостатнє фінансування, бюрократичні перепони, недосконалість законодавчої бази та її невідповідність реальним потребам ВПО є основними викликами, що потребують вирішення. Для забезпечення ефективного захисту прав і свобод ВПО необхідно вдосконалювати законодавчу базу, підвищувати фінансову підтримку ОМС, спрощувати адміністративні процедури та покращувати координацію між різними рівнями влади.

Ціль роботи (постановка завдань). Метою дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз ролі органів місцевого самоврядування України у забезпеченні прав і свобод ВПО. У статті викладено результати вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність ОМС у цій сфері, оцінку ефективності їх практичної реалізації, а також виявлення проблем і перешкод, з якими стикаються ОМС під час виконання своїх обов'язків. Важливим аспектом дослідження є визначення шляхів вдосконалення правового регулю-

вання та практичних підходів, що дають змогу покращити умови інтеграції та соціалізації ВПО в українських громадах.

З важливих наукових джерел варто привернути увагу до робіт українських науковців: О. Гнатюк досліджувала соціально-правові аспекти підтримки ВПО, М. Козюбра аналізував ефективність нормативно-правового регулювання прав ВПО. Також вагомий внесок зробили міжнародні експерти, зокрема представники ООН та Ради Європи, які розробляли рекомендації щодо поліпшення правового захисту та інтеграції ВПО в Україні. Їхні дослідження створюють міцну основу для подальшого вивчення та вдосконалення правових механізмів у цій сфері.

Ця робота спрямована на детальний аналіз ролі ОМС України у забезпеченні прав і свобод ВПО, визначення проблем і надання рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання та практичної діяльності у цій сфері. Ефективне вирішення проблем ВПО є ключовим для стабільного розвитку країни та збереження соціальної гармонії в умовах постійних викликів.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні основи правового статусу ВПО в Україні ґрунтуються на національних і міжнародних правових нормах, які визначають права та обов'язки цієї вразливої категорії населення. ВПО є громадянами України, які були змушені покинути місця постійного проживання через російсько-українську війну, окупацію, насильство або інші форми переслідування, проте не перетнули міжнародних кордонів. Відповідно, вони мають право на захист і допомогу в межах своєї держави [1, с. 34–39].

Правовий статус ВПО в Україні закріплений у Конституції України, яка гарантує рівність прав і свобод усім громадянам, незалежно від їхнього місця проживання [2]. Конституція встановлює, що держава зобов'язана забезпечити дотримання прав людини та громадянина, а також надавати захист усім особам, які перебувають на її території. Ст. 33 Конституції України передбачає право кожного на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, що є фундаментальним для ВПО.

Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є основним нормативно-правовим актом, що регулює правовий статус

ВПО: визначає поняття і встановлює права та обов'язки ВПО, передбачає механізми державної підтримки та захисту. За цим законом, ВПО мають право на отримання довідки про взяття на облік, яка є підставою для доступу до соціальних послуг, медичної допомоги, освіти та інших видів державної підтримки.

Важливу роль у забезпеченні прав ВПО відіграють міжнародні правові акти, до яких приєдналася Україна. Зокрема Конвенція про статус біженців 1951 р. та Протокол до неї 1967 р., які закріплюють основні стандарти захисту прав переміщених осіб [3, с. 110—118]. Хоча ці документи безпосередньо стосуються біженців, вони містять принципи, які стосуються ВПО, як-то: принцип недискримінації, право на житло, медичну допомогу, освіту та інші соціальні права [4]. Також важливими є керівні принципи ООН щодо внутрішнього переміщення, які визначають стандарти захисту та підтримки ВПО, включно з правом на безпеку, гуманітарну допомогу, повернення до місця постійного проживання або інтеграцію у нові громади.

Забезпечення прав ВПО в Україні також регулюється постановами Кабінету Міністрів України, які деталізують механізми надання допомоги та підтримки [5, с. 315—318]. Наприклад, постанови стосуються порядку виплати соціальних допомог, надання житла, медичних послуг тощо. Важливою складовою правового статусу ВПО є їхнє право на соціальну інтеграцію та адаптацію у нових громадах, що містить доступ до працевлаштування, освіти та участь у соціальному та культурному житті.

Однак попри наявність чіткої законодавчої бази, реалізація прав ВПО часто стикається з проблемами на практиці. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням, бюрократичними перепонами, а також зі складністю координації між різними рівнями влади та органами, відповідальними за підтримку ВПО [6]. Можна згадати проблему, пов'язану зі скасуванням допомоги ВПО, які тримають на депозитних рахунках в українських банках порівняно невеликі грошові суми [7]. Такі виклики вимагають постійного вдосконалення нормативно-правових актів та розробки нових підходів до реалізації прав і свобод ВПО.

Важливим аспектом забезпечення правового статусу ВПО також є участь міжнародних та неурядових організацій, які надають гума-

нітарну допомогу і сприяють інтеграції ВПО у місцеві громади. Співпраця між державними органами, міжнародними партнерами та громадським сектором є ключовою для ефективного вирішення проблем ВПО та забезпечення їхніх прав.

Так, теоретичні основи правового статусу ВПО в Україні базуються на комплексі національних та міжнародних правових норм, які визначають права ВПО та механізми їх реалізації. Важливу роль відіграють Конституція України, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», міжнародні договори та постанови Кабінету Міністрів України. Проте для ефективного забезпечення прав ВПО необхідні подальші зусилля щодо вдосконалення законодавства, збільшення фінансування та покращення координації між усіма зацікавленими сторонами.

Законодавча база України щодо захисту прав ВПО є комплексною і містить кілька ключових нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти захисту, підтримки та інтеграції цієї вразливої категорії населення. Основою законодавчого забезпечення прав ВПО є Конституція України, яка гарантує рівність прав і свобод усім громадянам України, незалежно від їхнього місця проживання. Конституційні норми є фундаментом для розробки інших нормативних актів, що стосуються ВПО [2].

Крім законодавчих актів, важливу роль у регулюванні прав ВПО відіграють постанови Кабінету Міністрів України [5], які деталізують порядок надання допомоги та підтримки. Наприклад, постанови регламентують порядок виплати щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг, а також порядок надання медичних послуг, соціальних виплат, освітніх послуг та інших видів державної підтримки. Ці нормативні акти спрямовані на забезпечення належного рівня життя та сприяння соціальній інтеграції ВПО.

Законодавча база України щодо захисту прав ВПО є комплексною системою, яка містить національні нормативно-правові акти, міжнародні зобов'язання та нормативні акти, що регламентують діяльність ОМС. Для ефективного забезпечення прав і свобод ВПО необхідно постійно вдосконалювати законодавчу базу, підвищувати рівень фінансування програм підтримки та покращувати координацію

між усіма зацікавленими сторонами. Це дасть змогу забезпечити належний рівень життя та сприяти інтеграції ВПО у нові громади, що є важливим кроком до соціальної стабільності та розвитку України.

Законодавча база також містить норми, що регулюють діяльність ОМС у сфері захисту прав ВПО. ОМС зобов'язані забезпечувати реалізацію державної політики щодо ВПО, надавати необхідну соціальну допомогу, сприяти інтеграції ВПО у місцеві громади та забезпечувати їхню участь у соціальному, економічному та культурному житті [8, с. 245—255]. Це передбачає надання тимчасового житла, доступу до медичних та освітніх послуг, сприяння працевлаштуванню та інші види підтримки. Повноваження ОМС у сфері захисту прав ВПО в Україні є надзвичайно важливими для забезпечення ефективної підтримки та інтеграції цієї категорії населення. ОМС мають широкий спектр повноважень та обов'язків, спрямованих на захист прав і свобод ВПО, які регламентуються національним законодавством та міжнародними стандартами. Вони є ключовими інституціями, які забезпечують реалізацію державної політики на місцевому рівні та є найближчими до громадян органами влади.

Попри наявність розвиненої законодавчої бази, реалізація прав ВПО стикається з низкою проблем. Це, зокрема, недостатнє фінансування програм підтримки, бюрократичні перепони, складнощі з координацією між різними рівнями влади та органами, відповідальними за підтримку ВПО. Важливим аспектом є також адаптація законодавства до змінюваних умов та викликів, що постають перед ВПО, зокрема в контексті російсько-української війни та економічної нестабільності.

Одним із основних завдань ОМС є забезпечення ВПО тимчасовим житлом. Для цього місцеві ради виділяють приміщення з комунальної власності, які можуть бути використані як тимчасове житло для переміщених осіб. Відповідні рішення ухвалюють місцеві ради, а виконавчі органи організують процес розподілу житла та надають необхідну інформацію ВПО щодо доступних варіантів. Окрім цього, ОМС співпрацюють із міжнародними та неурядовими організаціями для залучення додаткових ресурсів на забезпечення житлових потреб ВПО [9, с. 180—182].

Важливою складовою діяльності ОМС є надання ВПО соціальних послуг, включно із соціальною допомогою, психологічною підтримкою, юридичними консультаціями тощо. ОМС організують роботу соціальних служб так, щоб ВПО могли швидко та ефективно отримати необхідну допомогу. Це передбачає створення центрів соціальної підтримки, де ВПО можуть отримати консультації та допомогу у вирішенні своїх проблем [10].

ОМС також відіграють важливу роль у забезпеченні доступу ВПО до медичних послуг і сприяють тому, щоб переміщені особи могли безперешкодно отримувати медичну допомогу в закладах охорони здоров'я, розташованих на території відповідної громади. Це передбачає як надання першочергової медичної допомоги, так і забезпечення доступу до спеціалізованих медичних послуг. ОМС можуть укладати договори з медичними закладами на надання послуг ВПО, а також залучати благодійні та міжнародні організації для покращення медичного обслуговування [11, с. 12—18].

Сприяння працевлаштуванню ВПО є ще одним важливим напрямом діяльності ОМС. Вони організують ярмарки вакансій, сприяють підвищенню кваліфікації та перекваліфікації ВПО, а також співпрацюють із місцевими підприємствами та роботодавцями для забезпечення працевлаштування переміщених осіб. Це дає ВПО можливість інтегруватись у нові громади та забезпечує їхню економічну стабільність [12, с. 171—185].

Освіта є ще однією ключовою сферою, у якій ОМС відіграють важливу роль у забезпеченні прав ВПО. Місцеві органи управління освітою організують процес зарахування дітей ВПО до шкіл та дошкільних закладів, забезпечують їхнє адаптаційне навчання та психологічну підтримку. ОМС також сприяють забезпеченню ВПО доступом до вищої освіти і професійного навчання [13, с. 54—56].

Окрім цього, ОМС здійснюють інформаційно-просвітницьку діяльність, спрямовану на підвищення обізнаності ВПО про їхні права та можливості. Це передбачає: проведення інформаційних кампаній, консультацій та семінарів, а також надання інформаційних матеріалів. Так само важливим є залучення ВПО до участі у громадському житті, що сприяє їхній соціальній інтеграції та активній участі в ухваленні рішень на місцевому рівні.

Отже, ОМС в Україні мають широкі повноваження у сфері захисту прав ВПО, які охоплюють забезпечення житлом, соціальними та медичними послугами, сприяння працевлаштуванню й освіти, а також інформаційно-просвітницьку діяльність. Ефективна реалізація цих повноважень є ключовою для забезпечення належного рівня життя та сприяння інтеграції ВПО у нові громади. Це вимагає постійної координації між різними рівнями влади, залучення додаткових ресурсів та співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями.

Практичний досвід ОМС України у забезпеченні прав ВПО є ключовим компонентом у формуванні ефективної системи підтримки цієї вразливої категорії населення. Реалізація законодавчих норм та політик на місцевому рівні показала різні підходи та інноваційні практики, які допомагають адаптувати загальні стратегії до конкретних умов і потреб ВПО у різних регіонах країни.

Одним із яскравих прикладів успішного практичного досвіду є діяльність міської ради Харкова, який став основним приймальним центром для великої кількості ВПО з окупованих територій Донбасу та Криму. Міська рада Харкова створила спеціальні центри підтримки ВПО, які надають комплексні послуги: від реєстрації та отримання довідок до консультацій щодо працевлаштування, юридичної допомоги та психологічної підтримки [14]. Ці центри працюють у тісній співпраці з неурядовими організаціями та міжнародними агентствами, що дає змогу забезпечити широкий спектр послуг і ресурсів.

Важливим аспектом роботи місцевих органів влади є забезпечення ВПО тимчасовим житлом. У багатьох містах, як-то Львів, Одеса та Дніпро, місцеві ради використовують приміщення комунальної власності для розміщення ВПО. Наприклад, у Львові було переобладнано колишні гуртожитки та інші комунальні приміщення для тимчасового проживання переміщених осіб [15]. Цей досвід показує важливість ефективного використання місцевих ресурсів для забезпечення житлових потреб ВПО, а також необхідність залучення додаткових фінансових та матеріальних ресурсів від міжнародних донорів та державних програм.

Соціальна підтримка ВПО є ще однією важливою складовою діяльності ОМС. У Запоріжжі місцева рада розробила спеціальні програ-

ми соціальної адаптації та інтеграції ВПО, які містять навчальні курси, тренінги з підвищення кваліфікації, а також заходи з підтримки малого та середнього бізнесу серед переміщених осіб [16]. Ці ініціативи сприяють економічній самостійності ВПО та їхній інтеграції у нові громади, що є важливим для забезпечення довготривалої стабільності та розвитку.

Освіта та доступ до медичних послуг також є пріоритетами для ОМС. У Києві міська рада запровадила спеціальні програми для забезпечення дітей ВПО місцями у школах та дошкільних закладах, а також створила спеціальні адаптаційні класи для дітей, які потребують додаткової підтримки у навчанні [17]. Якщо аналізувати медичні послуги, місцеві органи влади забезпечують ВПО доступ до первинної медичної допомоги та спеціалізованих медичних закладів. Наприклад, у Дніпрі було відкрито спеціалізовані медичні центри для ВПО, які надають безкоштовні медичні послуги та консультації [18].

Інформаційна підтримка є ще одним важливим напрямом діяльності ОМС. Місцеві ради у багатьох містах України створили інформаційні платформи та гарячі лінії для того, щоб ВПО могли отримати актуальну інформацію про права, послуги та можливості. Наприклад, у Чернівцях місцева рада створила інформаційний портал для ВПО, який містить детальну інформацію про соціальні послуги, медичну допомогу, освітні програми та інші важливі ресурси [19].

Практичний досвід ОМС України у забезпеченні прав ВПО демонструє важливість комплексного підходу та співпраці з різними зацікавленими сторонами. Попри значні виклики та обмежені ресурси, місцеві ради показали здатність адаптуватись до нових умов та забезпечувати ефективну підтримку ВПО. Це передбачає як безпосереднє надання послуг і допомоги, так і створення умов для тривалої інтеграції та розвитку ВПО у нових громадах. Такий досвід є цінним і може бути використаний для вдосконалення державної політики у сфері захисту прав ВПО, а також для подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Проблеми та перспективи вдосконалення діяльності ОМС у сфері захисту прав ВПО є важливим аспектом, що потребує детального аналізу та системного підходу. Однією з го-

ловних проблем, з якими стикаються ОМС, є недостатнє фінансування [20, с. 101—111]. Багато місцевих рад мають обмежені бюджети, що ускладнює надання необхідної допомоги та підтримки ВПО. Відсутність достатніх фінансових ресурсів часто призводить до недоотримання ВПО соціальних, медичних, освітніх та інших послуг. Це вимагає розробки нових механізмів фінансування, включно зі збільшенням державних субвенцій, залученням міжнародної допомоги та розвитком публічно-приватного партнерства [21, с. 268—291].

Ще однією суттєвою проблемою є недостатня координація між різними рівнями влади та відсутність єдиної інформаційної бази даних ВПО. Налагодження ефективної комунікації та обміну інформацією між центральними, регіональними та місцевими органами влади є необхідним для забезпечення своєчасної та адекватної допомоги ВПО. Створення централізованої бази даних, яка б містила всю необхідну інформацію щодо ВПО, значно покращило б процес надання допомоги та уможливило б належний контроль за її ефективністю.

Перешкодами у роботі ОМС є бюрократичні процедури, які ускладнюють процес отримання допомоги ВПО [22, с. 130—136]. Спрощення адміністративних процедур, зменшення кількості необхідних документів і підвищення прозорості процесів є важливими кроками з покращення ефективності діяльності ОМС. Вони дадуть змогу не лише швидше реагувати на потреби ВПО, але й зменшити рівень корупції та зловживань.

Важливим аспектом також є підвищення кваліфікації працівників ОМС, які працюють з ВПО. Налагодження системи постійного навчання та підвищення кваліфікації допоможе покращити якість надання послуг та рівень обізнаності працівників щодо специфічних потреб ВПО. Це може передбачати тренінги, семінари та інші освітні програми за підтримки держави, міжнародних організацій та неурядових організацій.

Перспективи вдосконалення діяльності ОМС у сфері захисту прав ВПО пов'язані з розробленням і впровадженням інноваційних підходів і технологій. Використання цифрових технологій, зокрема електронних платформ для реєстрації та отримання допомоги, може значно спростити та прискорити процеси надання послуг. Створення інтерактивних онлайн-ових

ресурсів, де ВПО могли б отримати всю необхідну інформацію та подати заявки на допомогу, є одним із перспективних напрямів розвитку.

Підвищення рівня громадської участі у вирішенні проблем ВПО є ще одним важливим аспектом. Залучення громадських організацій, волонтерів і самих ВПО до процесу ухвалення рішень та реалізації програм підтримки сприятиме більшій ефективності й урахуванню реальних потреб переміщених осіб. Це можна здійснити через організацію консультативних рад, громадських слухань та інших форм взаємодії з громадськістю.

Не менш важливою є співпраця з міжнародними організаціями та донорами, які можуть надати не лише фінансову підтримку, але й експертну допомогу у розробленні й упровадженні програм підтримки ВПО. Використання міжнародного досвіду та найкращих практик сприятимуть удосконаленню системи захисту прав ВПО в Україні та увідповідненню національної політики міжнародним стандартам.

Отже, для покращення діяльності ОМС у сфері захисту прав ВПО необхідно зосередити увагу на збільшенні фінансування, покращенні координації між рівнями влади, спрощенні адміністративних процедур, підвищенні кваліфікації працівників, використанні інноваційних технологій та залученні громадськості до процесу ухвалення рішень. Вирішення цих проблем та реалізація зазначених перспектив сприятимуть створенню ефективнішої та стійкішої системи підтримки ВПО в Україні.

Висновки, які можна зробити з дослідження ролі ОМС у забезпеченні прав і свобод ВПО в Україні, відображають важливість і необхідність подальшого вдосконалення та розвитку цієї сфери. Аналіз показує, що ОМС відіграють критичну роль у реалізації політик і заходів, спрямованих на підтримку ВПО. Вони є найближчими до громадян структурами влади, здатними швидко та гнучко реагувати на їхні потреби. Попри значні виклики, пов'язані з обмеженими ресурсами, бюрократичними перепонами та недостатньою координацією між різними рівнями влади, місцеві органи влади демонструють здатність адаптуватись і знаходити ефективні рішення для забезпечення прав і свобод ВПО.

Однією з ключових проблем, яка потребує вирішення, є недостатнє фінансування, що обмежує можливості ОМС надавати необхідну

допомогу та підтримку ВПО. Для покращення ситуації необхідно розробити нові механізми фінансування, що передбачають збільшення державних субвенцій, залучення міжнародної допомоги та розвиток публічно-приватного партнерства. Це допоможе забезпечити стійкішу фінансову основу реалізації програм підтримки ВПО.

Не менш важливою є проблема координації та інформаційного забезпечення. Відсутність централізованої бази даних і недостатня комунікація між різними рівнями влади ускладнюють процес надання допомоги ВПО. Запровадження єдиної інформаційної платформи, що міститиме всю необхідну інформацію про ВПО, сприятиме ефективнішому наданню послуг та контролю за їхньою якістю.

Спрощення адміністративних процедур і зменшення бюрократичних перепон також є важливими кроками до покращення діяльності ОМС. Спрощення процесів отримання допомоги, зменшення кількості необхідних документів і підвищення прозорості сприятимуть швидшому та ефективнішому реагуванню на потреби ВПО. Це зменшить рівень корупції та зловживань.

Підвищення кваліфікації працівників ОМС, які працюють з ВПО, є необхідним для покращення якості надання послуг. Постійне навчання та підвищення кваліфікації сприятимуть підвищенню обізнаності працівників щодо специфічних потреб ВПО та розумінню й реагуванню на їхні запити.

Застосування інноваційних підходів і технологій також є перспективним напрямом для покращення діяльності ОМС. Використання цифрових технологій, зокрема електронних платформ для реєстрації та отримання допомоги, може значно спростити й прискорити процеси надання послуг. Інтерактивні онлайн-ресурси, де ВПО можуть отримати всю необхідну інформацію і подати заявки на допомогу, є важливим інструментом для підвищення ефективності системи підтримки.

Висновки. Обов'язковою складовою подальшого соціального розвитку країни є залучення громадськості до процесу ухвалення рішень та реалізації програм підтримки ВПО. Залучення громадських організацій, волонтерів і самих ВПО сприятиме підвищенню ефективності й урахуванню їхніх реальних потреб. Співпраця з міжнародними організаціями та донорами також є важливим чинником розвитку системи підтримки ВПО, оскільки дає змогу використовувати міжнародний досвід і найкращі практики.

Для подальшого вдосконалення діяльності ОМС у сфері захисту прав ВПО в Україні необхідно зосередити увагу на збільшенні фінансування, покращенні координації, спрощенні адміністративних процедур, підвищенні кваліфікації працівників, використанні інноваційних технологій та залученні громадськості. Вирішення цих проблем сприятиме створенню ефективнішої та стійкішої системи підтримки ВПО, що забезпечить їхню належну інтеграцію та соціальну стабільність у нових громадах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наливайко Л., Орешкова А. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 34–39.
2. Конституція України (з офіц. тлумаченням Конституц. Суду України). Київ: Ліра, 2006. 96 с.
3. Малиновська О. Приєднання України до Конвенції ООН 1951 року та протоколу 1967 року про статус біженців. *Юридический вестник*. 2002. № 1. С. 110–118.
4. Гончаренко О. Статус біженця в міжнародному праві. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2005. 163 с.
5. Чубань В. Підтримка внутрішньо переміщених осіб урядом України. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку: III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (10 черв. 2022 р.). 2022. С. 315–318.
6. Слободюк Р. Проблеми реалізації прав ВПО та шляхи їх подолання в Україні. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/problemi-realizaciyi-prav-vpo-ta-sliaxi-yix-podolannia-v-ukrayini-advokat-ruslana-slobodianiuk> (дата звернення: 19.07.2024).
7. Derevyanko B., Zozulia Y., Rudenko L. Money assets of internally displaced persons as financial resources of commercial banks. *Banks and Bank Systems*, 2017. No. 12 (4). P. 211–217. [https://doi.org/10.21511/bbs.12\(4-1\).2017.09](https://doi.org/10.21511/bbs.12(4-1).2017.09)
8. Мінакова Є. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючій громаді: правові та практичні аспекти. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. Т. 12. № 26. С. 245–255. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-245-255](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-245-255)

9. Федашко Т., Семенов Н. Забезпечення соціальним житлом внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного часу. *Соціально-компетентне управління та безпека підприємницьких структур в умовах воєнної економіки*. I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 28 жовт. 2022 р.). Луцьк, 2022. С. 180—182.
10. Надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам — WikiLegalAid. *Платформа правових консультацій — WikiLegalAid*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Надання_допомоги_на_проживання_внутрішньо_переміщеним_особам (дата звернення: 19.07.2024).
11. Булеца С. Право внутрішньо переміщених осіб на медичну допомогу. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 1. С. 12—18.
12. Садова У., Риндзак О., Андрусишин Н. Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 171—185.
13. Славко О. Право ВПО на освіту: проблеми реалізації. *Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти*. Матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Суми, 24 черв. 2023 р.). Суми, 2023. С. 54—56.
14. Простір для ВПО та постраждалих від війни. «Свій» у Харкові. *БФ «Право на захист»*. URL: <https://r2p.org.ua/page/pershyi-prostir-dlia-adaptatsii-v-misti-nadavatyme-dopomohu-za-pryntypom-iedynoho-vikna-dlia-vnutrishno-peremishchenykh-ta-postrazhdalikh-vid-viiny-liudei-u-kharkovi> (дата звернення: 19.07.2024).
15. На Львівщині колишній гуртожиток переобладнують під квартири для ВПО. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/lviv/272162-na-lvivsini-kolisnij-gurtozitok-pereobladnaut-pid-kvartiri-dla-vpo/> (дата звернення: 19.07.2024).
16. *Запорізька міська рада — офіційний вебсайт*. URL: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1dr7uduib351110a1b9ieqotj21.pdf (дата звернення: 19.07.2024).
17. Пільгові категорії при зарахуванні у дошкільні заклади освіти Києва. *Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)*. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/content/pilgovi-kategorii-pry-zarahuvanni.html> (дата звернення: 19.07.2024).
18. У Дніпрі відкрили центр медичної реабілітації для переселенців з Луганщини. *Суспільне. Новини*. URL: <https://suspilne.media/696308-u-dnipri-vidkrili-centr-medicnoi-reabilitacii-dla-pereselenciv-z-lugansini/> (дата звернення: 19.07.2024).
19. Чернівецька обласна державна адміністрація — Переселенцям. *Головна Чернівецька обласна військова адміністрація*. URL: <https://bukoda.gov.ua/pereselencyam> (дата звернення: 19.07.2024).
20. Івчук Ю. Соціальний захист окремих категорій громадян в умовах воєнного стану: законодавчі новели та проблемні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 46. С. 101—111. <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-101-111>
21. Nalyvaiko L., Orieshkova O. Internally displaced persons: theoretical and legal aspects. Human rights as a base for the implementation of european legal values in Ukraine and the republic of poland in the context of civil society development: collective monograph. Lublin: izdevnieciba Baltija publishing, 2019. P. 268—291.
22. Наливайко Л., Мінакова Є., Бочковий О. Проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з питань інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах децентралізації влади. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 130—136. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-1-130-136>

Надійшла 21.07.2024

REFERENCES

1. Nalyvajko L., Oryeshkova A. Vnutrishno peremishheni osoby: vyznachennya ponyattya. *Pravo i suspilstvo*. 2018. No. 1. P. 34–39 [in Ukrainian].
2. *Konstytuciya ukrayiny: (z ofic. tlumachennyam Konstytucz. Sudu Ukrayiny)*. Kyiv: Lira, 2006. 96 p. [in Ukrainian].
3. Malynovska O. Pryyednennya Ukrayiny do Konvencyi OON 1951 roku ta protokolu 1967 roku pro status bizhenciv. *Yurydycheskyj vestnyk*. 2002. No. 1. P. 110–118 [in Ukrainian].
4. Goncharenko O. Status bizhencya v mizhnarodnomu pravi. Kharkiv: Nacz. yuryd. akad. Ukrayiny im. Yaroslava Mudrogo, 2005. 163 p. [in Ukrainian].
5. Chuban V. Pidtrymka vnutrishno peremishhenykh osib uryadom ukrayiny. Imperatyvy ekonomichnogo zrostannya v konteksti realizaciyi globalnykh cilej stalogo rozvytku: III Mizhnar. naukovoprakt. Internet-konf. (10 cherv. 2022 r.) 2022. P. 315–318 [in Ukrainian].
6. Slobodyuk R. Problemy realizaciyi prav VPO ta shlyaxy yix podolannya v Ukrayini: advokat Ruslana Slobodyanyuk. Vyshha shkola advokatury NAAU. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/problemi-realizaciyi-prav-vpo-ta-sliaxi-yix-podolannya-v-ukrayini-advokat-ruslana-slobodianiuk> [in Ukrainian].
7. Bogdan Derevyanko, Yevhen Zozulia and Liudmyla Rudenko. Money assets of internally displaced persons as financial resources of commercial banks. *Banks and Bank Systems*, 2017. No. 12 (4). P. 211–217. [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.12\(4-1\).2017.09](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.12(4-1).2017.09)
8. Minakova Ye. Instytucijna spromozhnist organiv misceвого samovryaduvannya shhodo integraciyi vnutrishno peremishhenykh osib u pryjmayuchij gromadi: pravovi ta praktychni aspekty. *Naukovi innovaciyi ta peredovi texnologiyi*. 2023. Vol. 12. No. 26. P. 245–255. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-245-255](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-245-255) [in Ukrainian].

9. Fedashko T., Semenov N. Zabezpechennya socialnym zhytloom vnutrishno peremishhenykh osib v umovax voyennogo chasu. Socialno-kompetentne upravlinnya ta bezpeka pidpryyemnychkykh struktur v umovax voyennoyi ekonomiky: I Mizhnar. naukovy-prakt. Internet-konf. (m. Lutsk, 28 zhovt. 2022 r.). Lutsk, 2022. P. 180-182 [in Ukrainian].
10. Nadannya dopomogy na prozhyvannya vnutrishno peremishhenym osobam — WikiLegalAid. Platforma pravovoy konsultacij — WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Nadannya_dopomogy_na_prozhyvannya_vnutrishno_peremishhenym_osobam [in Ukrainian].
11. Bulecza S. Pravo vnutrishno peremishhenykh osib na medychnu dopomogu. Konstytucijno-pravovi akademichni studiyi. 2016. No. 1. P. 12-18.
12. Sadova U., Ryndzak O., Andrusyshyn N. Aktualni problemy zajnyatosti vnutrishno peremishhenykh osib: regionalny aspekt. *Demografiya ta socialna ekonomika*. 2016. No. 3. P. 171-185 [in Ukrainian].
13. Slavko O. Pravo vpo na osvitu: problemy realizaciji. Suchasni vyklyky dlya migracijnoyi polityky: pravovi, osvitni ta istorichni aspekty: *Materialy naukovy-prakt. kruglogo stolu* (m. Sumy, 24 cherv. 2023 r.). Sumy, 2023. P. 54-56 [in Ukrainian].
14. Prostir dlya VPO ta postrazhdalych vid vijny «Svij» u Kharkiv. BF «Pravo na zaxyst». URL: <https://r2p.org.ua/page/pershyi-prostir-dlia-adaptatsii-v-misti-nadavatyme-dopomogu-za-pryntsyptom-iedynoho-vikna-dlia-vnutrishno-peremishchenykh-ta-postrazhdalych-vid-viiny-liudei-u-kharkovi> [in Ukrainian].
15. Na Lvivshhyni kolyshnij gurtozhytok pereobladnuyut pid kvartyry dlya VPO. *Suspilne. Novyny*. URL: <https://suspilne.media/lviv/272162-na-lvivsini-kolisnij-gurtozitok-pereobladnaut-pid-kvartiri-dla-vpo/> [in Ukrainian].
16. Zaporizka miska rada — oficijnyj veb-sajt. URL: https://zp.gov.ua/upload/content/o_1dr7uuiib35110a1b9ieqotj21.pdf [in Ukrainian].
17. Pilgovi kategorii pry zaraxuvanni u doshkilni zaklady osvity Kyiv. Departament osvity i nauky vykonavchogo organu Kyivskoyi miskoyi rady (Kyivskoyi miskoyi derzhavnomyi administraciji). URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/content/pilgovi-kategorii-pry-zarahuvanni.html> [in Ukrainian].
18. U Dnipri vidkryty centr medychnoyi rehabilitaciji dlya pereselenciv z Luganshhyny. *Suspilne. Novyny*. URL: <https://suspilne.media/696308-u-dnipri-vidkrili-centr-medicnoi-reabilitacii-dla-pereselenciv-z-luganshini/> [in Ukrainian].
19. Cherniveczka oblasna derzhavna administracija — Pereselencyam. *Golovna Cherniveczka oblasna vijskova administracija*. URL: <https://bukoda.gov.ua/pereselencyam> [in Ukrainian].
20. Ivchuk Yu. Socialnyj zaxyst okremykh kategorij gromadyan v umovax voyennogo stanu: zakonodavchi novely ta problemni aspekty. *Aktualni problemy prava: teoriya i praktyka*. 2023. No. 46. P. 101-111. <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-101-111> [in Ukrainian].
21. Nalyvaiko L., Orieshkova O. Internally displaced persons: theoretical and legal aspects. Human rights as a base for the implementation of european legal values in ukraine and the republic of poland in the context of civil society development: collective monograph. Lublin: izdavneciba Baltija publishing. 2019. P. 268-291.
22. Nalyvaiko L., Minakova Ye. Problemy realizatsii povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia z pytan intehratsii vnutrishno peremishchenykh osib v umovakh detsentralizatsii vlady. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. 2022. No. 1. P. 130-136 [in Ukrainian].

Received 21.07.2024

Dmytro SELIKHOV

Doctor of Law, Professor,

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2109-9172

THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENT BODIES OF UKRAINE IN ENSURING THE RIGHTS AND FREEDOMS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

The article is devoted to the analysis of the role of local self-government bodies in Ukraine in ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons (IDPs). The article examines in detail the theoretical foundations of the legal status of IDPs, the legislative framework of Ukraine regarding the protection of their rights, the powers of local bodies in this area, as well as the practical experience of their activities. The author reveals the problems faced by local self-government bodies in ensuring the rights of IDPs, such as insufficient funding, bureaucratic obstacles, insufficient coordination between different levels of government. Specific ways of improving the activities of local self-government bodies are proposed, including increasing funding, simplifying administrative procedures, improving the qualifications of employees and using innovative technologies. Not only problems, but also prospects for improving the activities of local self-government bodies in the field of protection of the rights of IDPs are studied. In particular, she points to the importance of involving the public and international partners in the process of implementing IDP support programs. The conclusions emphasize the need for further improvement of IDP support mechanisms by local self-government bodies, which will contribute to the creation of a more effective and sustainable IDP support system and ensure their proper integration and social stability in new communities.

Keywords: internally displaced persons, local self-government bodies, protection of rights, Ukraine, powers, legal status, problems and prospects, activity of bodies, financing, coordination.